

HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

GOVERNMENT SYSTEMS AND PRESIDENCY GOVERNMENT SYSTEM

Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-2648-4384.

Doktorant Fatma Zehra DURNA

YÖK 100/2000 Doktorantı. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-8857-6714.

Doktorant Murat GENCER

YÖK 100/2000 Doktorantı. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-6417-2272.

Cite As: Koçak, H.; Durna, F.Z. & Gencer, M. (2021). "Hükümet Sistemleri Ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(54): 3606-3618.

ÖZET

Parlamber sistem, başkanlık ve yarı başkanlık sistemleri, dünya üzerinde yaygın olarak kullanılan hükümet sistemleridir. Dünya üzerinde, kimi ülkelerde başkanlık sistemi, kimi ülkelerde parlamenter sistem, kimi ülkelerde de bu iki sistemin karışımı olan yarı başkanlık sistemi uygulanmaktadır. Ülkelerin, bu hükümet sistemlerinden birini tercih etmelerinde, söz konusu ülkenin toplumsal yapısı ve coğrafi özellikleri etkili olmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi, ülkemizde uygulanmaya başlanan yeni bir hükümet sistemidir. Her ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de, uygulanacak hükümet sistemi, ülkenin koşullarına, yapısına, özelliklerine göre şekillenmektedir. Dolayısıyla, bu sistemlerden hangisinin ülke için faydalı olacağı uzun zamandır tartışılmaktadır. Hükümet sistemleri, uygulandığı ülkelerde farklılıklar gösterebilmektedir. Bu nedenle bir ülkenin hükümet şekli incelenirken o ülkenin tarihine, coğrafi, toplumsal ve kültürel yapılarına bakmak son derece önemlidir. Bu makalede, öncelikle kavramsal düzeyde mevcut hükümet sistemlerinin özellikleri, avantajları ve dezavantajları açıklanmakta, ardından ülkemizde ilk defa uygulanan "Cumhurbaşkanlığı" hükümet sistemi hakkında bilgiler verilmektedir. Öte yandan, söz konusu sistemlerden hangisinin Türkiye için daha yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, Yarı Başkanlık Sistemi, Parlamenter Sistem, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi.

ABSTRACT

Parliamentary system, presidency and semi-presidency systems are used as a common governance style or regime in worldwide. Mixed of these two governance system, semi-presidency system is also could implement in some countries. The social structure and geographical feature can effect the determination process of countries governance system or regime. Presidential system is one of the governance system that is considered to be implement in Turkey. As all of other countries, also in Turkey choosing governance system is according to the country's feature, construction and conditions. Therefore, which one of these governance system is more beneficial for the country has been the subject of a lot of discussions for a long time. The governance system might show alteration according to the country which it's applied. For this reason, when a country's governance system has examined, it's history, geographical construction, social and cultural features are extremely important. In this article, firstly, present features of governance systems, advantages and disadvantages are explained and after that some informations have given about Presidency government system that's considered to be apply. On the other hand, it's examined that which one of these governance systems that has mentioned would be more useful for Turkey.

Keywords: Presidential System, Semi-Presidential System, Parliamentary System, Presidency Government System.

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde, geçmişten günümüze, yönetsel alanda pek çok gelişme ve değişim yaşanmış, yaşanan bu gelişme ve değişimler de yönetim şekillerini çağlara ve toplum yapılarına göre şekillendirmiştir. Her ülke, kendisine en uygun olan yönetim şeklini benimsemiş ve o doğrultuda hareket etmiştir. Ancak yaşanan bu süreç, ülkeler için kolay bir karar ve uygulama olmamıştır. Çünkü tarihsel süreç içerisinde, aynı devlet birden fazla yönetim şeklini denemiş, bazen başarılı olup varlığını devam ettirmiş, bazen de tarih sahnesinden silinmekten kurtulamamıştır.

Hükümet sistemleri, bir ülkenin işleyişini ve gelişimini etkileyen en önemli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, bir yönetim sisteminin oluşturulması veya yeniden düzenlenerek uyarlanması, ülkelerin demografik, kültürel, etnik, siyasal, stratejik, sosyal, ekonomik, jeopolitik ve yapısal birçok özellikleri dikkate alınarak karakteristik bir hal alması ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle, ülkenin gelişimi ve işleyiş bakımından en uygun yönetim şeklini benimsemek çok önemli bir konudur. Bu noktada ülkeler çeşitli hükümet sistemleri benimsemektedir. Günümüzde en çok tercih edilen ve uygulanan, modern ve demokratik büyük devletler tarafından tercih edilen siyasal sistemler, başkanlık sistemi ve parlamenter sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.

ABD, başkanlık sistemi ile yönetilen, geniş coğrafi alanı gereği, 50 farklı eyaletten oluşan, federal yapıya sahip bir ülkedir. Eyaletler ise, kendi yasalarıyla ve seçtiği kişiler tarafından yönetilmektedir. Kongre adı verilen yasama organı, senato ve temsilciler meclisinden oluşmaktadır. Yürütme, başkan tarafından yapılmakta, yargı ise bağımsız bir şekilde görevini yapmaktadır. Bununla birlikte, devletlerin coğrafi ve siyasi yapıları ile hükümet sistemleri arasında doğrudan ilişki bulunmamaktadır. Örneğin federal bir ülke olan Amerika, başkanlık sistemini benimserken, bir başka federal ülke olan Almanya, parlamenter sistemi benimsemektedir.

Türkiye, belli bölgelerdeki ayrılıkçı terör örgütleriyle mücadele eden ve toprak yapısını korumaya çalışan bir ülkedir. Sınırlarının yanı sıra başında çok sayıda terör örgütü ile mücadele eden Türkiye'nin, tekçi yapısından ödün vermesi mümkün değildir. Bu anlamda, Türkiye'nin özel ve coğrafi konumu dikkate alınarak, başkanlık sistemindeki bazı yeniliklerle birlikte "Cumhurbaşkanlığı" hükümet sistemi 16 Nisan 2017 referandumuyla kabul edilmiş, 9 Temmuz 2018 itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye'de başkanlık sistemine geçilmiş ama, ülke eyaletlere ayrılmamıştır. Bunun yanı sıra, halkın seçtiği temsilcilerden oluşan tek meclis, başkent Ankara'da yasama görevi yapmaktadır. Yargı yine bağımsız mahkemeler tarafından sağlanmaktadır. Yürütmenin başı cumhurbaşkanıdır.

Her iki hükümet sistemi de kendi içinde bazı önemli işlevlere sahiptir. Ancak, ikisi arasındaki farkları ortaya koyarak değerlendirmek, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte, Türkiye'de gerçekleştirilen 24 Haziran 2018 seçimleri sonrasında uygulanan "Cumhurbaşkanlığı" hükümet sisteminin beraberinde neler getireceği, yapılacak değişikliklerin demokrasi üzerinde ne gibi etkileri olacağı gibi pek çok konu, halkın bir kısmının zihninde büyük soru işaretleri olarak durmaktadır. Bu nedenle çalışmada parlamenter sistem, yarı başkanlık ve başkanlık sistemleri açıklamalarından sonra, Türkiye için yeni bir sistem olan "Cumhurbaşkanlığı" hükümet sisteminin temel özelliklerine değinilecektir. Uygulanmasının ardından üç yıl geçmesine karşın, yeni hükümet sistemi üzerindeki tartışmalar ilk günden itibaren devam etmektedir.

Türkiye'de geçmişten günümüze devam eden demokrasi sistemi darbeler (27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi, 12 Mart 1971 Muhtırası, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, 28 Şubat Post- Modern Darbe, 27 Nisan 2007 E-Muhtırası) ve en son yaşanan 15 Temmuz 2016 darbe girişimi gibi hadiseler neticesinde siyasal sisteme çok defa müdahaleler olmuştur. Bu bağlamda, sık sık kesintiye uğrayan demokratik sistemin güçlendirilmesi adına yeni çıkış yolları aranmaya başlanmıştır. Mevcut siyasi iktidar, geçmişte yaşanan, "demokrasiye darbe" girişimlerini dikkate alarak, bu duruma karşı bir önlem alma gereği duymuş ve yeni bir sistem önerisinde bulunmuştur. Ayrıca bu yolla yönetimde istikrarın sağlanması da amaçlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi halk onayına sunulmuş ve halk tarafından kabul edilmiştir.

Yeni uygulamayla, Türk siyasal sisteminde daha önceleri koalisyon olarak adlandırılan ortaklıklar, ittifaklar şekline dönüşmüştür. Cumhurbaşkanlığı seçiminde iki farklı ittifak oluşmuş ve seçimi 2018 yılında oluşturulan Cumhuriyet ittifakının adayı Recep Tayyip Erdoğan kazanmıştır. Millet İttifakının bileşenleri, ilk günden itibaren bu sisteme karşı çıkmasına rağmen, yapılan halk oylaması sonucunda söz konusu yeni sistem halk tarafından onaylanmıştır. Yeni hükümet sistemine karşı çıkanların ve savunuların görüş ve düşüncelerinin ayrıntılı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, bu yeni sisteme karşı çıkanlar, temelde bu sistemi antidemokratik bulmakta, meclis iradesinin yok sayılması, tek adam yönetimi gibi iddialarla bu söylemlerini gerekçelendirmektedir. Sistemin savunucuları ise, geçmişte yaşanan askeri darbeleri örnek göstererek, eski sistemin çoğu kez tıkandığını, sisteme sürekli dış müdahaleler yapıldığını, kamu yönetiminde hantallığın ve siyasal bölünmüşlüğü arttığını dile getirmektedirler.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL ARKA PLAN

Çalışma kapsamında bazı kavramlar hakkında çok kısa bilgiler vermek gerekmektedir. Bu çerçevede özellikle, parlamenter sistem, başkanlık sistemi, yarı başkanlık sistemi ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi kavramları üzerine odaklanılmaktadır.

Devlet, tarihte kendinden önce gelen siyasal kurumlar gibi, insanın insana egemenliği ilişkisidir. Weber'e göre, egemenliğin üç içsel gerekçesi ve dolayısıyla temel meşrulaştırılması vardır. Bu meşrulaştırmalar: Geleneksel, karizmatik ve yasaldir. Birincisi, kralın (veya prensin) sahip olduğu geleneksel otoritedir. İkincisi, olağanüstü ve tanrı vergisi kişiliğin (karizma) otoritesi, yani bir kişiye duyulan mutlak bağlılık ve güvene dayanan otoritedir. Sonuncusu ise yasalara dayanan egemenlik biçimidir. Yasalara ve rasyonel kurallara dayanan işlevsel yetkilere inanmaya bağlıdır. Yasalarca belirtilen görevlerin yerine getirilmesinde itaat esastır (Weber, 1987).

Her siyasal sistem, bir sosyal topluluk içindeki yönetenlerin örgütlenmelerinden ve varlıklarından doğan sorulara verilen bir cevaplar bütünüdür. Yönetenler nasıl seçilmiştir? Her birinin yapısı nedir? Yönetim işlerini nasıl bölüşürler? Yönetilenler karşısında yetkilerinin bir sınırı var mıdır? Bütün bu çözümler iki büyük sınıfta toplanır: Yönetenlerin otoritesini, yönetilenlerin özgürlüğü yararına sınırlayan liberal eğilim, ötekiye tersine yönetenlerin otoritesini yönetilenlerin zararına güçlendiren otoriter eğilimdir. Bu noktada, birey ile toplum ve bunların birbirleriyle ilişkileri konusunda iki ayrı düşünce biçimi, iki ayrı felsefe, iki ayrı yaşama sistemi söz konusudur. Bu anlamda, türlü siyasal sistemler, bunların özel planda teknik bakımdan düzenlenmiş biçimlerinden başka bir şey değildirler (Duverger, 1992).

En küçüğünden en büyüğüne ve en ilkelinden en gelişmiş olanına kadar, tüm toplumlarda yönetenler ve yönetilenler bulunmaktadır. Bu yönetim döngüsünde önemli olan, söz konusu hükümet sisteminin niteliğidir. İnsanlık çok değişik hükümet sistemleri ile geçmişten günümüze değin iç içedir. Hangisinin hangi toplumlar için en uygun olduğu tartışması kadim ve bitmeyen bir tartışmadır. Bu bağlamda parlamenter sistem, başkanlık, yarı başkanlık sistemleri kavramsal anlamda ele alınmakta, ardından Türkiye’de yeni uygulanmaya başlanan “Cumhurbaşkanlığı” hükümet sistemi değerlendirilmektedir.

3. PARLAMENTER SİSTEM

“*Parlamento*” kavramı, Fransızca “*konusmak*” (*parlare*) kökünden gelmekte ve “*konusulan yer*” anlamına gelmektedir. Söz konusu kavram Fransızca’da “*parlament*”, İngilizce’de “*parliament*”, Almanca’da “*parlament*”, İtalyanca’da “*parlamento*” şeklinde ifade edilmektedir. Bu kavram dilimize İtalyanca’dan geçmiştir (Abdülhakımoğulları, 2007). Parlamenter sistem kökensel olarak İngiltere’de oluşmuştur. Bu nedenle “İngiliz hükümet sistemi” olarak da bilinmektedir. Bu sistemin ortaya çıkışında 1215 yılında imzalanan Magna Carta bildirisinin büyük etkisi olmuştur. Krallıkla yönetilen İngiltere’de, kralın yetkilerini azaltmak amacıyla bir meclis oluşturulmuş ve Magna Carta bildirisiyle birlikte kralın yetkileri azaltılmıştır. Böylece parlamenter sistem gelişim göstermiştir (Alaca, 2012; Özer ve Özmen, 2017).

Gözler’e göre; “Parlamenter” hükümet sisteminin en kısa ve güzel tanımı Leon D. Epstein tarafından yapılmıştır. Epstein’e göre parlamenter sistem: “yürütme iktidarının yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu anayasal demokrasi tipi” ni ifade etmektedir. Bu tanıma göre parlamenter sistemin iki ayırıcı özelliği vardır. İlki hükümetin yasama organından kaynaklanması; yani yasama organı tarafından seçilmesidir. İkincisi ise hükümetin yasama organına karşı sorumlu olmasıdır (Gözler, 2010).

Teziç (2012), parlamenter sistemin genel anlamda dört temel özelliğinin olduğunu belirtmektedir. Bunlar; yürütmenin iki başlı olması, devlet başkanının siyasi anlamda sorumsuzluğu, bakanların yasamaya karşı siyasi sorumluluğunun olması ve yürütmenin yasamayı fesih yetkisinin bulunmasıdır. Çağlar (2017) ise, bir hükümet sisteminin parlamenter olarak adlandırılabilmesi için iki temel özelliğinin bulunması gerektiğini belirtir. Bunlar; hükümetin parlamentodan çıkması ve hükümetin parlamentoya hesap vermesidir.

Parlamenter sistemde yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirleri üzerinde üstünlükleri yoktur. Ancak yargı gücü bağımsız olarak sınıflandırılır. Birbirlerini dengeleme ve denetleme aracı olarak kuvvetler ayrılığının yumuşak olduğu belirtilse de ve yasama ve yürütme güçleri ne kadar eşit gözükseler de uygulama sürecinde yürütme gücünün yasamaya göre daha çok etkisinin olduğu söylenebilir (Fendoğlu, 2012).

Parlamenter sistemlerde yürütme erki, yasama içinden seçilir ve parlamentoya karşı sorumludur. Bu açıdan yürütme ve yasama güçleri arasında bir güç kaynaşması bulunmaktadır. Hükümetin göreve başlayabilmesi için parlamento tarafından güvenoyu alması gerekmektedir. Yürütme işlevini devlet başkanı (cumhurbaşkanı), başbakan ve Bakanlar Kurulu birlikte gerçekleştirir. Ancak başbakanın yetkileri devlet başkanına göre daha fazla ve kapsamlıdır. Başbakan hükümetin başkanıdır. Devlet başkanı partiler üstü ve tarafsızdır, en önemli görevi devleti ulusal ve uluslararası düzeyde törensel makamlarda temsil etmektir (Musıl, 2013).

Parlamenter sistemin sunmuş olduğu bazı avantajlar:

- ✓ Parlamenter hükümet sistemi esnek bir sistemdir. Çünkü güvensizlik oyu veya fesih araçlarıyla, parlamenter sistemlerdeki tikanlıklar çözülebilir. Hükümet ile parlamento arasındaki siyasal süreç donuk değil, sürekli gelişime açıktır. İş göremeyen hükümetleri değiştirmek için başkanlık sisteminde olduğu gibi uzun süre beklemek gerekli değildir. Seçim dönemi içinde de hükümet değiştirilebilir (Gözler, 2010: 612).
- ✓ Parlamenter sistem kutuplaşmaya yol açmaz. Partiler ilk sırada bulunmasa dahi, kabinede bazı

bakanlıklara sahip olabilmekte ve siyasi süreçte etkinliğini koruyabilmektedir.

- ✓ Devlet başkanı, anlaşmazlıkların çözümünde rol oynayabilmektedir. Devlet başkanı aynı zamanda birlik ve beraberliğin sembolünü ifade etmektedir.

Parlamente sistemin dezavantajları:

- ✓ Yasama organı hükümete, hükümet parlamentoya üstünlük kurabilmektedir.
- ✓ Yürütme (cumhurbaşkanı ve başbakan), seçmenlere karşı doğrudan sorumlu değildir. Nedeni ise seçmenlerin sadece temsilcileri belirlemesidir.
- ✓ Parlamento sisteminde yürütme gücüne karşı etkin bir yasama denetimi yapılmamaktadır. Ancak hükümet çeşitli yollarla denetime tabi tutulabilmektedir.
- ✓ Parlamento sisteminde yürütme gücü yasama gücünün içinden çıktığı için, hükümetin göreve başlayabilmesi için güvenoyu alma zorunluluğu siyasi tıkanıklıklara yol açmaktadır.

Parlamente sistemin avantajları ve dezavantajları genel olarak bu şekilde özetlenebilir. Olumlu ve olumsuz tarafları vardır; ancak ülkeden ülkeye başarılı olması veya olmaması değişkenlik gösterebilmektedir. Ayrıca dünyada en çok kabul gören hükümet sistemi olarak parlamente sistem tercih edilmektedir.

Türkiye’de 1982 Anayasası parlamente sistemi benimsenmiştir. Ancak, cumhurbaşkanına klasik parlamente sistemdeki devlet başkanının rolünü aşabilen bir yer verilmiştir. Devlet başkanı simgesel ve temsili olmaktan çıkarılarak, oldukça önemli yetkilerle çevrelenmiştir. Ancak bu güçlendirilmiş cumhurbaşkanına karşı hükümet sistemi, parlamente bir sistem olma özelliğini yitirip bir başkanlık ya da yarı başkanlık sistemi haline gelmiş değildir. Bununla birlikte, klasik niteliğini kaybetmiş bir parlamente rejim olarak nitelenebilir (Gören,1999). 80’li yılların ortasına gelindiğinde dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından tekrardan başkanlık sistemine geçilmesi hususu ortaya atılmış, sonrasında Süleyman Demirel ile devam eden görüş olarak gündemde kalmaya devam etmiştir.

Parlamente sistemde hükümetin kurulabilmesi, etkin ve istikrarlı olabilmesi için parlamentoda belirli bir çoğunluğun sağlanması gerekmektedir. Fakat bazı zamanlarda bu çoğunluk sağlanamamakta ve ülkeler koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmektedir (Özer ve Özmen, 2017). Parlamento sistemleri, koalisyonlara mahkûm olmamak, güçlü hükümetler oluşturabilmek için seçim barajları uygulamaktadır. Bu durum da, halkın tercihlerinin tam olarak meclise yansımamasına, halkın tercihiyle rağmen bazı partilerin ve milletvekili adaylarının meclis dışında kalmasına sebep olmaktadır. Hatta bazı zamanlarda halkın tercihlerinin önemli kısmı meclis dışında kalabilmektedir. Türkiye’de uygulanmakta olan %10 seçim barajı, yüksek olmasından dolayı hem iç politikada, hem de dış politikada eleştiri konusu olmakta ve ülke imajına zarar vermektedir. Fakat parlamente sistemin özelliğinden dolayı yüksek seçim barajına rağmen Türkiye uzun yıllar koalisyon hükümetlerine mahkûm olmuştur (Bal, 2013:130-131). Türkiye’de koalisyon hükümetlerinin ilki 1961 Genel Seçimler sonrası İsmet İnönü başkanlığında Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet Partisi arasında gerçekleşmiştir. Sonuncusu ise dönemin başbakanı başkanlığında 1999 yılında Bülent Ecevit ve onun partisi Demokratik Sol Parti ile Milliyetçi Hareket Partisi ve Anavatan Partisi’nin bir araya gelerek oluşturduğu *üçlü koalisyon* veyahut *Beşinci Ecevit Hükümeti* olarak bilinen hükümettir. 1961-1999 yılları arasında pek çok kez koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Ancak bu hükümetlerin hedeflemiş oldukları güçlü ve istikrarlı yürütmenin yerine; siyasi istikrarın ve karar verme süreçlerinin zorlaştığı süreçlerle karşı karşıya kalınmıştır.

4. BAŞKANLIK SİSTEMİ

Başkanlık sistemi, en basit tanımı ile devlet yönetiminde tek bir kişinin başkanlığında hükümet etme ve devleti yönetme esasına bağlı siyasi bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Bir parlamente sistem, mutlak ve birleşmiş bir çoğunluğun desteği olmadığı için, kaçınılmaz olarak “ortaklık demokrasisi” adı altında kurumsallaştırılan öğeleri içerir. Başkanlık rejimleri de ortaklık demokrasisi öğeleri içerebilir ve bu öğeler bazen yazılı olmayan anayasanın bir parçası olabilir (Linz, 2015).

1970’li yıllarda, İngiltere’nin sömürsü altında olan ve giderek daha da güçlük çeken Amerika’daki 13 sömürge halkı istiklallerini ilan etmişlerdir. Bu halkların çoğu, İngiltere sistemine göre yönetilmektedir. Kralın yerine kralın atadığı çok yetkili bir vali, Lordlar Kamarası’nın yerini yine kralın atadığı bir meclis tutmakta, avam kamarası örneğine uygun olarak da halkın seçtiği bir meclis bulunmaktadır (Eroğul, 2006). Bu 13 sömürge, 1787 yılında yapılan anayasa ile federasyon devlet şekline geçmiştir. Ülkenin yapısı gereği başkanlık sistemi üzerine önce düşünülmüş, doktrin oluşturulmuş daha sonra uygulamaya konulmuştur.

Başkanlık sisteminin asıl kuvveti anayasasında bulunmaktadır. Bu sistem, kuvvetler ayrılığı prensibini sert bir şekilde uygulayan, kuvvetleri birbirine kontrol ettirmekle beraber, icra organının üstünlüğünü sağlayan temsili bir hükümet biçimi olarak karşılık bulmaktadır (Kuzu, 2017).

Başkanlık rejimi kavramı ilk kez gazeteciler tarafından kullanılmıştır. Walter Bagehot da İngiliz siyasi sistemini, Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi sistemiyle karşılaştırırken, "Başkanlık Hükümeti" terimini kullanmıştır. Başkanlık sistemi, ABD'nin siyasi sistemini tanımlamak için kullanılan bir kavram olmuştur. Başkanlık sistemi bu anlamda bile parlamenter sistemden farklıdır. Parlamenter rejim ülkelere göre çeşitlilik gösterebilmekte ve bu nedenle model haline gelmiş tek bir parlamenter sistemden söz edilememesine karşın, başkanlık sisteminin günümüze değin tek geçerli uygulama alanı ABD olmuştur. Ancak, özellikle bazı Latin Amerika ülkeleri ABD'nin başkanlık sisteminden esinlenerek bu sistemi uygulamışlar veya uygulamaya çalışmışlardır. Ancak bunların hiçbiri ABD örneğinde olduğu gibi uzun süre ayakta kalabilmiş ve geçerlilik kazanabilmiş sistemler değildir. Bu nedenle başkanlık sistemi kavramı ile ABD'deki başkanlık sistemi anlaşılmaktadır (Turhan, 1989).

Başkanlık sisteminde genel olarak devlet başkanı ve parlamento halk tarafından seçimlerde ayrı ayrı seçilerek göreve gelmektedir. Hükümetin başkanı aynı zamanda devlet başkanıdır, belli bir partiye mensup ve yürütme yetkisini elinde bulunduran kişidir. Hükümet, devlet başkanının seçtiği üyelerden oluşmakta ve hükümeti başkan temsil etmektedir. Başkanın seçmiş olduğu bakanlar meclis dışından atanabilmektedir. Bunun nedeni ise başkanlık sistemi içerisinde, bir kişinin aynı anda hem yasamada hem de yürütmede yer almasının mümkün olmamasıdır. Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme arasında katı bir güçler ayrılığı vardır. Güçler ayrılığı ilkesine göre, yürütme ve yasama güçlerinin hem görev tanımları hem de çalışanları birbirinden ayrıdır. Gücün bölünmesinin bir sonucu olarak politikaların oluşturulması sürecinde her ikisi arasında oluşan gerilim, birbirleri arasında kontrol ve denge sağlar (Musıl, 2013).

Başkanlık sisteminde kuvvetlerin net olarak ayrılması; yürütmenin varlığının yasamadan bağımsız olması; yürütme organının hak tarafından göreve getirilen ve görev süresi belli olan başkandan oluşması; seçimle belirlenmemesi nedeniyle seçimle uğraşma telaşına girişmeyen bakanların olması gibi unsurlar daha etkin yönetimlerin olmasını ve politikaların kuvvetli olarak uygulanmasını sağlamaktadır (Özer ve Özmen, 2017).

Başkanlık sisteminde kuvvetlerin sert bir şekilde ayrılması, yürütmenin varlığının yasamaya bağlı olmaması, yürütme organının halk tarafından seçilen, görev süresi belli olan başkandan ve seçimle belirlenmemesi nedeniyle seçim bölgesinin işleri ile uğraşma telaşına düşmek zorunda kalmayan bakanlardan oluşması, daha etkin yönetimler oluşturulmasına ve politikaların etkili bir şekilde uygulanmasına katkı sağlamaktadır.

Başkanlık sisteminde, organların yetkilerini kötüye kullanmamaları ve birbirlerini olumsuz anlamda etkilememeleri için bir denge ve denetim sistemi de mevcuttur. Denge ve denetim sistemi dâhilinde yasama ve yürütme organları birbirlerinin işlevlerine kısmen katılma ya da birbirlerini belirli bir ölçüde durdurma imkânına sahiptir. "Başkanlık Hükümeti" sisteminde yürütmenin başı olan başkan, veto yetkisini kullanarak meclisin yasama faaliyetlerini engelleyebilmektedir. Buna karşılık kongre ise, başkanın atamalarını onaylayarak ya da reddederek yürütme organının tasarruf alanına müdahalede bulunabilmektedir (Bal, 2001). Bu açıklama üzerinden başkanlık sisteminin değerlendirilmesinde antidemokratik denilirse; o zaman süper güç Amerika için antidemokratik ülke demek gerekmektedir. Ancak bu söylem yerinde ve doğru bir söylem olduğu düşünülmemektedir. Çünkü söz konusu ülkede demokrasi kurum ve kurallarıyla işlemeye devam etmektedir.

Başkanlık sistemi bazı avantaj ve dezavantajlara sahiptir.

Başkanlık sisteminin bazı avantajları:

- ✓ Kuvvetler ayrılığı ilkesi nedeniyle her iki organın kontrollü bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir.
- ✓ Denge ve denetim mekanizmaları vardır.
- ✓ Kuvvetler ayrılığı sebebiyle, yasama organı sadece kendi görev tanımıyla ilgili hususlarda faaliyet yürütür ve böylece yasama organı üyeleri bakan olma beklentisine girmediği için daha bağımsız hareket edebilir.
- ✓ İstikrarlı bir yönetim sağlama imkânı sunmaktadır.
- ✓ Başkan doğrudan halk tarafından seçildiği için, güçlü bir yürütme organına sahip olma hali vardır.

- ✓ Yürütmede tek kişi olduğu için güçlü bir yönetim belirleyicisi olmaktadır.
- ✓ Başkan, halkın hesap sorması sorumluluğunu üstlenmektedir. Bu nedenle önceden biline bilirlik açısından, halkın fikrine danışma durumu dolayısıyla, başkanlık sistemi daha demokratik bir kaynak olma imkânı sunmaktadır.
- ✓ Yasama ve yürütmenin sistem gereklerine bağlı kalması, sistemin sıkıntısız bir şekilde işleyişini sağlamasına yardımcı olmaktadır.

Başkanlık sisteminin bazı dezavantajları:

- ✓ Başkanın geniş yetkilere sahip olması hürriyet açısından tehlike oluşturabilmekte ve bu geniş yetkilerine dayanarak alabileceği bazı kararlar ülke ilişkilerine de zarar verebilmektedir. Örneğin başkanlık sistemi ile yönetilen ABD, Vietnam Savaşı veyahut İkinci Çinhindi Savaşı olarak bilinen savaşa girme kararını kamuoyuna danışmadan vermiştir. ABD savaş sona erdiğinde Vietnam'dan çekilmek zorunda kalmış ve yaklaşık 60.000 askerini de kaybetmiştir. Ayrıca dünya genelinde savaş dışında kalan diğer ülkeler tarafından ABD'nin savaş suçu (kimyasal silah kullanma, sivillerin katledilmesi vs.) işlemesi uluslararası ilişkilerine de zarar vermesine neden olmuştur.
- ✓ Yasama ve yürütme organları arasında katılık problemi barındırmaktadır. Bu durum siyasal sürecin yavaşlamasına hatta donmasına sebebiyet verebilmektedir.
- ✓ Başkan kongre ile uyumlu olmazsa, karar alma ve uygulamada çeşitli sıkıntı ve sorunlar çıkabilmektedir.

Başkanlık sistemi ile ismi özdeşleşen ve belki de tek başarılı sonucu veren ülke, Amerika Birleşik Devletleri'dir. ABD dışında, yürütme içinde hem devlet başkanlığı görevini hem de hükümet başkanlığını tek kişinin üstlendiği, bu kişinin doğrudan halkoyuyla işbaşına gelip yasama organına karşı siyasi açıdan sorumsuz olduğu, dünya üzerinde 35 kadar ülke bulunmaktadır (Siaroff, 2003). Ancak, bu veriler değişen ve gelişen ülke sistemleri ve sayıları şuan için farklı veriler sunmaktadır. Son verilerde 55 civarında ülkenin başkanlık hükümeti sistemi ile yönetildiği bilinmektedir.

Parlamente sistemde, yürütmenin parlamento içinden çıkması, yürütme ve yasama arasındaki sınırların netliğinin kaybolmasına sebep olan bir etkidir. Başkanlık sisteminde ise başkanın halkoyu ile seçilebilmesi, yürütmenin yasamadan ayrı bir organ tarafından icrasını sağlayan ve sistemde işlevler arasındaki sınırların kaybolmasını önleyen bir faktör olarak mevcuttur (Yaşın, 1997).

Üzerinde durulması gereken bir diğer sistem ise, "Yarı-Başkanlık" sistemidir. Bu sistem de bazı ülkeler tarafından uzun bir süredir uygulanmaktadır.

5. YARI BAŞKANLIK SİSTEMİ

Başkanlık sistemleri üzerinde durulurken değinilmesi gereken bir başka husus yarı başkanlık sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yarı başkanlık sisteminin farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Yarı başkanlık sisteminin temelde cumhurbaşkanı veya devlet başkanının halk tarafından seçildiği parlamente sisteme karşılık geldiği söylenebilmektedir (Beceren ve Kalağan, 2007). Yarı başkanlık sisteminin ortaya çıkışını sağlayan en önemli etken 1946 ile 1958 yılları arasında parlamente hükümet sistemini benimseyen Fransa'da 25. hükümetin kurulması ve bu olayın sonucunda meydana gelen siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle yeni sistem arayışına gidilmesidir (Yüksel, 2013). "Yarı Başkanlık" sistemi parlamente sistem ile başkanlık sistemlerinden farklı özellikler taşıyan bir sistemdir. "Yarı Başkanlık" sisteminde halk tarafından seçilen bir cumhurbaşkanı veya devlet başkanı yer almaktadır. Seçim sonucunda cumhurbaşkanı veya devlet başkanı yürütme organına dâhil edilmektedir (Sargın, 2019).

"Yarı Başkanlık" sistemi, "Başkanlık" sistemi ve "Parlamente" sistem arasında bulunan, bu iki sistemden de özellikler taşıyan bir hükümet sistemidir. Farklı bir ifadeyle başkanlık ile parlamente sistemin karışımı olan melez bir sistemdir. Bu sistem, devlet başkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi ve geniş yetkilere sahip olması bakımından başkanlık sistemine; yasama organı içinden çıkan ve yasamanın güvenine dayanan başbakan ve bakanlar kurulunun varlığı nedeniyle de parlamente sisteme benzemektedir (Yazıcı, 2002). "Yarı Başkanlık" sisteminin belirleyici özellikleri şu şekilde sayılabilir; başkan belli bir süre için, doğrudan halk tarafından seçilir ve başbakan parlamento içinden seçilir (Yüksel, 2013).

Başkan yürütmenin başıdır ama kontrol ve denetleme mekanizmaları tarafından kontrol edilmektedir. "Parlamente" sistem ise yasama ve yürütmenin dengeli olarak ayrıldığı bir sistemdir. "Başkanlık" ve

“Parlamentar” hükümet sistemleri arasında yer alan diğer bir sistem ise “Yarı Başkanlık” sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yarı başkanlık sisteminin önemli bir özelliği olan güçler ayrılığı ilkesinden söz edilebilmektedir. Güçler ayrılığı ilkesi, demokrasiye ve hukuk devleti ilkelerine uygun olarak belirlenmektedir. Dünya üzerinde yarı başkanlık sisteminin uygulandığı ülkeler olarak; Rusya, Suriye, Fransa, Tunus, Gürcistan, Tacikistan, Senegal, Sri Lanka, Tayvan, Cezayir, Kongo, Ukrayna ve Cibuti karşımıza çıkmaktadır.

6. “CUMHURBAŞKANLIĞI” HÜKÜMET SİSTEMİ

“Parlamentar” sistem, “Başkanlık” sistemi ve “Yarı Başkanlık” sistemleri üzerinde kısaca durulduktan sonra “Cumhurbaşkanlığı” hükümet Sistemine (veya “Türk Tipi Başkanlık” sistemine) odaklanmak gerekmektedir.

İlk olarak ülkemiz bağlamında “Cumhurbaşkanlığı” hükümet sistemini tarihsel açıdan ele almak gerekmektedir. Bu nedenle ilk etapta “Başkanlık” sistemi tartışmalarına değinmek önem arz etmektedir. Türkiye’de başkanlık sistemi tartışmaları hususunda Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş, Süleyman Demirel ve Turgut Özal gibi önemli devlet ve siyaset adamlarının düşünceleri bulunmaktadır (Turan, 2018).

Necmettin Erbakan (1926-2011) liderliğini yaptığı Milli Nizam Partisi (MNP) Programı ile Milli Selamet Partisi (MSP) Programı ve MSP 1973 Seçim Beyannamesi’nde “Başkanlık” sistemine ilişkin görüşlerini ifade etmiştir. Alparslan Türkeş de (1917-1997) Dokuz Işık Doktrini’nde Türklerin tarihsel geleneğine vurgu yaparak cumhurbaşkanının/devlet başkanının halk tarafından seçilerek yürütmenin tek başkan, yasamanın da tek meclisten oluşması gerektiğini vurgulamaktadır (Yayman, 2016). Süleyman Demirel (1924-2015) ise, sistem krizinden yola çıkarak cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve başkanlık sistemine geçilmesi gerektiği söylemiştir (Turan, 2018). Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş ve Süleyman Demirel gibi önemli siyaset ve devlet adamlarının başkanlık görüşlerinin kaynağının, gene onların sahip olduğu fikir ve geleneklerindeki düşüncelerden beslendiği görülmekte ve bilinmektedir. Bu durum ise süreci anlamamızda ve yorumlamamızda bize önemli kolaylıklar sağlamaktadır.

Eski siyasetçilerden merhum Turgut Özal da, değişen teknoloji ve uluslararası şartlar nedeniyle daha hızlı karar almak gerektiğini düşünmektedir. Hızlı karar alabilmek, din ve vicdan özgürlüğü gibi sorunların başkanlık sistemi ile aşılabileceğini, aynı zamanda “Başkanlık” sistemine geçilebilmesi için birtakım değişiklikler yapılması gerektiğini ileri sürmektedir. Turgut Özal, bu değişimlerle Türkiye’nin ilerleyebileceğini savunmaktadır. Özal’ın cumhurbaşkanı olduğu dönemde yaşanan Körfez Savaşı sırasında başkanlık sistemi tekrar gündeme gelmiştir. Son olarak başkanlık sistemi, 2012’de dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından tekrar gündeme gelmiştir. Böylece “Başkanlık” sistemi tartışmaları siyasetler, akademisyenler ve kamuoyu liderleri arasında tartışılmıştır (Kaya, 2017). Aslında bu tartışma bize her dönem yönetimde bulunan devlet adamları, yöneticiler, yetkililer ve yönetimde çeşitli söz sahibi olan kişiler tarafından hep olageldiğini göstermiştir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi; halkın hem devlet başkanını hem de milletvekillerini seçtiği ve güçler ayrılığı ilkesinin uygulandığı sistematik, istikrarlı ve Türkiye devlet yapısına uygun bir hükümet sistemidir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, genel olarak başkanlık sistemine yakın özelliklere sahip olsa da, Türkiye’ye özgü bir sistemdir. “Türk Tipi” ifadesinin kullanımının bir nedeni olarak, Türkiye’ye özgü bir model olması gösterilmektedir. 16 Nisan 2017 yılında yapılan referandumla birlikte onaylanan sistem, 24 Haziran 2018 seçimlerinde Recep Tayyip Erdoğan’ın cumhurbaşkanı olarak seçilmesiyle uygulanmaya başlanmıştır. Recep Tayyip Erdoğan’ın 9 Temmuz 2018’de TBMM’de yemin etmesiyle birlikte Erdoğan, Türkiye’nin 13. cumhurbaşkanı olurken, kendisinin ikinci defa, yeni sisteme göre ise ilk cumhurbaşkanı olarak görevine başlamıştır.

“Cumhurbaşkanlığı” hükümet sistemi, Amerika’da uygulanan başkanlık sisteminin doğrudan alınmış hali değil; kendine has bir şekilde geliştirilmiş ve revize edilmiş modeldir. Bu noktada tarihi gelenek kadar başkanlık sisteminin bu geleneğe uyumu da tartışılan hususlardan biri haline gelmiştir. Bu tartışmalar sonucunda iki görüş ortaya çıkmıştır. İlk olarak tarihi geleneğimizin başkanlık sistemini andıran bir gelenek olduğu ve başkanlık sisteminin bu tarihi bağlamda parlamenter sisteme nazaran daha olumlu sonuçlar vereceği görüşüdür. Diğer görüş ise tarihi geleneğimizin başkanlık sisteminin olumsuzluklarını taşıyamayacağını kabul eden ve bu sistemi reddeden yolu izlemiştir (Kılınç, 2016).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi birçok ülkenin sistemi ile mukayese edilmiştir. Özellikle ABD Başkanlık sistemi ile yapılan mukayeselere değinmek gerekli görülmektedir. Gözler (2017),

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile ABD tipi başkanlık arasında birtakım keskin farklılıklar olduğunu belirtmektedir. Gözler bu farklılıkları şu şekilde sıralamaktadır: ABD’de başkan yasama organı tarafından görevden alınamıyorken; Türkiye’de seçimler yenilenebilmektedir (Gözler, 2017; Avaner ve Volkan 2019). 2017 Anayasa değişiklikleri ile Türkiye’de benimsenen hükümet modeli, ABD modelinden ciddi sapmalar göstermesine rağmen, başkanlık sisteminin bir türevi olarak değerlendirilebilir. Cumhurbaşkanlığı sistemi olarak adlandırılan bu hükümet modelinde, Cumhurbaşkanlığı makamının çok geniş yetkilerle donatıldığı, kontrol-denge mekanizmalarının ise zayıf olduğu görülmektedir. Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararname ile asli nitelikli düzenlemeler yapabilir; üst düzey kamu görevlilerini tek başına atayabilir; TBMM tarafından onaylanmış bir bütçe olmadan gelir toplayıp harcama yapabilir ve siyaseten uygun gördüğü bir zamanda seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yasama ile yürütme erkleri arasındaki dengesiz güç paylaşımı, TBMM çoğunluğunun desteğine sahip olmasa bile, Cumhurbaşkanı’nın tek başına yönetmesine imkân tanımaktadır. Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimlerinde uygulanan kurallar ise partileri seçimlerde işbirliği yapmaya teşvik edici niteliktedir. Bu nedenle, Türk hükümet sisteminin, seçim öncesi ittifakları besleyen ancak koalisyon hükümetlerinin kurulmasını ve sağlıklı işlenmesini zorlaştıran bir kurumsal yapıya sahip olduğu söylenebilir (Açıl, 2020).

16 Nisan 2017 yılında halk oylamasıyla kabul edilen anayasa değişikliği, sistem içerisinde bazı değişimleri meydana getirmiş ve hükümet sistemini ilgilendiren birtakım kararların alınmasına imkân sunmuştur. Bu noktada yaşanan değişimlere değinilmesi gerekli görülmektedir. Ancak değişimle birlikte kabul edilen maddelerin bütünlüğünün tahrip olmaması adına bu maddelerin tamamına yer verilmektedir. Ayrıca değişimlerin aktarılması hususunda anlaşılabilirliğin bozulmaması amacıyla maddeler halinde aktarım yapılması tercih edilmektedir. Bu maddeler:

- ✓ Yargı alanının "bağımsız" olduğunu hüküm altına alan Anayasa'nın 9. maddesine "tarafsız" ibaresi eklenmiştir.
- ✓ Seçilme yaşı 25'ten 18'e düşürülmüştür.
- ✓ Milletvekili sayısı 550'den 600'e çıkarılmıştır.
- ✓ Meclis ile cumhurbaşkanlığı seçimleri 5 yılda bir aynı günde yapılacaktır.
- ✓ Meclisin yetkilerini düzenlemektedir. Meclis, kanun yapacak bütçe ve kesin hesap kanunlarını görüşerek kabul edebilecektir. Ayrıca savaş ilanına, para basılmasına karar verme hakkı vardır. Beşte üç çoğunluk ile genel veya özel af ilanına karar verebilecektir.
- ✓ Meclisin denetim ve bilgi edinme hakkını düzenlemektedir.
- ✓ Cumhurbaşkanı seçilenin, şayet varsa, partisi ile ilişkisi kesilir hükmü kaldırılmıştır. “Partili Cumhurbaşkanı” dönemine geçilmiştir. Cumhurbaşkanı seçilebilmek için 40 yaşını aşmak gerekmektedir. Cumhurbaşkanı’nın seçim süresi 5+5 yıl olarak belirlenmiştir. En son yapılan genel seçimlerde oyların %5’ini tek başına ya da birlikte almış siyasi partiler, mevcut durumda %10’unu almış partiler ve yüz bin seçmen aday gösterebilir.
- ✓ Cumhurbaşkanı, üst kademe yöneticilerini atayabilecektir. Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda kararname yayımlayabilecektir. Yürütme görevini cumhurbaşkanı kullanacaktır. Anayasada yer alan, temel hak ve hürriyetler ile siyasi haklar ile ilgili konularındaki hükümlerine yönelik kararname çıkartılamamaktadır. Kanunla düzenlenen konularda ve anayasada kanunla düzenleneceği öngörülen konularda kararname çıkartılamamaktadır. Kanunlarla kararnameler arasında farklı hükümler bulunursa kanun hükümleri geçerlidir. Meclis, kararname çıkartılan bir konuda kanun çıkartırsa kararname hükümsüz kalmaktadır.
- ✓ Cumhurbaşkanı’nın cezai sorumluluğu düzenlenmektedir. Cumhurbaşkanı’nın re’sen imzaladığı kararlara yönelik yargı yolu açılmaktadır. Soruşturmanın tamamlanmasından sonra meclisin üçte iki çoğunluğuyla cumhurbaşkanı yargılanmak üzere yüce divana sevk edilebilecektir. Cumhurbaşkanı’nın işlediği bir suç iddiasıyla meclisin salt çoğunluğu soruşturma önergesi verebilecektir. Mevcut durumda sadece vatana ihanetten suçlanabilmektedir.
- ✓ Soruşturma açılmasına karar verilmesi, meclis üye tam sayısının beşte üçünün gizli oyuyla mümkün olacaktır. Soruşturma raporunun tamamlanıp görüşülmesinden sonra üçte iki çoğunlukla cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar yüce divana sevk edilebilecektir. Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle cumhurbaşkanı yardımcısı ile bakanlar hakkında soruşturma açılması

istenebilmektedir. Cumhurbaşkanına cumhurbaşkanı yardımcılarının vekâlet etmesi ile cumhurbaşkanı yardımcılarının ve bakanların yargılanmasını düzenlemektedir.

- ✓ Cumhurbaşkanını ve meclisin birbirlerini aynı anda feshedebilmesini düzenlenmektedir. Cumhurbaşkanının ikinci döneminde meclis seçimlerin yenilenmesine karar verirse cumhurbaşkanı yeniden aday olabilmektedir. Seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, hem cumhurbaşkanı hem meclis seçimi yenilenmektedir. Buna göre meclis beşte üç çoğunlukla ve cumhurbaşkanı da aldığı kararla seçimlerin yenilenmesine karar verebilmektedir.
- ✓ Cumhurbaşkanının olağanüstü hal ilan etmesini düzenlenmiştir. Sıkıyönetim kaldırılmıştır. OHAL döneminde her konuyla ilgili kararname çıkarılabilmektedir. Bu kararname 3 ay içinde mecliste görüşülmek zorundadır. Eğer meclis kabul etmezse ya da görüşülmezse kararname kendiliğinden yürürlükten kalkacaktır.
- ✓ Disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemeler kaldırılmıştır.
- ✓ Üyelerin seçilmemesi durumunda kura usulü uygulanacaktır. Adalet bakanı ile adalet bakanlığı müsteşarı kurulun doğal üyesi olacaktır. Yargı kurumları içerisinde yapılan seçimler, bundan sonra olmayacaktır. Meclisin seçeceği üyelikler için Yargıtay ve Danıştay üyeleri bireysel olarak aday olabilecektir. Geri kalan 11 üyenin 4'ünü cumhurbaşkanı atarken, 7'sini meclis seçecektir. HSYK'nın 22 üyesi varken, yeni sistemde 13'e düşürülmüştür. Meclis için ilk turda üçte iki çoğunluk aranacaktır. Üçte iki çoğunluk bulunmadığı takdirde ikinci turda beşte üç çoğunluk aranacaktır. HSYK'nın yapısı değiştirilerek HSK adını alacaktır.
- ✓ Milletvekilleri bütçe teklifi için gelirleri azaltıcı, giderleri arttırıcı önerilerde bulunamayacaktır. Takvim dönemi içerisinde bütçe meclis tarafından yapılamazsa önceki yılın bütçesi oranına göre artırılarak sonraki yılın bütçesi yapılmış olur. Bütçe teklifini cumhurbaşkanlığı yapıp meclise gönderecektir. Bütçe ve kesin hesap kanunu teklifi düzenlenecektir.
- ✓ “Kanun Hükmünde Kararname” yerine “Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” getirilmektedir. Jandarma Genel Komutanı'nın Yüce Divan'da yargılanması sona erecektir. Tüzük ifadesi anayasadan kaldırılmaktadır. Yeni sistemin Anayasa'ya uyarlanması için kimi maddeler çıkarılmaktadır. Kimi maddelerde yer alan ifadeler de değiştirilerek uyarlanmaktadır. Sıkıyönetim tabiri, Anayasa'dan tamamen çıkartılmaktadır. “Bakanlar Kurulu” yerine “Cumhurbaşkanı” ibaresi gelmektedir. Bakanlar kurulunun kanun tasarısı gönderme yetkisi kalkacaktır. Kanun değişiklikleri sadece milletvekillerinin teklifiyle mümkün olabilecektir. Askeri mahkemeler kalktığı için anayasa mahkemesine askeri yarıdan atanan 2 üyelik de sora erecektir. Anayasa mahkemesi üye sayısı 15'e düşecektir.
- ✓ İlk genel seçimler ile cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 24 Haziran 2018'de yapılmasını ve HSYK üye seçimlerini düzenlemektedir.
- ✓ Yargıdaki değişiklikler ile cumhurbaşkanının partili olabilmesine yönelik düzenleme hemen yürürlüğe girmektedir. Diğer maddeler, ilk seçimle beraber yürürlüğe girecektir. (“Başkanlık Sistemi Ne Getiriyor?”, 2017).

Bu 18 madde ile daha iyi bir yasama ve yürütme gerçekleştirmek hedeflenmektedir. Yürütme, yasamanın dışında kalacak, böylece kuvvetler ayrılığı ilkesi net bir şekilde gerçekleştirilecektir. Bu sistemle birlikte meclisin yetkisi azalmayacak, aksine yasamadan tek başına sorumlu olan meclis daha da güçlenecektir. Böylece, güçlü milletvekili profili ortaya çıkacaktır. Milletvekili sayısının 600'e çıkmasıyla komisyonlar işlevli hale gelecektir. Yargı bağımsız ve tarafsız olacaktır. Bakanlar ve cumhurbaşkanı yardımcılarını yüce divanda yargılabilecektir. Bunların yanı sıra, kurumsallaşmış istişare ve koordinasyon ile politika önerisi geliştiren kurullar oluşturulmuştur.

Diğer yandan ekonomi alanında yapılan değişiklikler ile yatırımların ve yatırımcıların önü açılacak böylece milli gelir ve istihdam artacaktır. Bu şekilde bir ilerleme gerçekleştirilirse yoksulluk ortadan kalkacaktır. Bunun dünyada örnekleri vardır. Güney Kore başkanlık sistemine geçtikten sonra kişi başına düşen milli gelir artmış ve ülke ekonomik anlamda büyüme sağlamıştır. Tüm bu durumlar cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesiyle birlikte yapılan değişikliklerin sağlayacağı faydalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir hükümet sistemi değişikliği gerçekleştirirken muhakkak yeni sistemin avantaj ve dezavantajları göz önünde bulundurularak karar verilecektir. Ülkemizde böyle bir değişimin içerisinde ancak bu değişiklikler uygulamaya geçtikten sonra hedeflenen durumlara ulaşılabilir. Tüm bunların gerçekleşip gerçekleşmeyeceği uygulanmaya başladıktan sonra görülebilir. Ülkemizin toplumsal yapısı bu sistemi

kaldırabilecek mi? Veya siyasetçiler buna ayak uydurabilecekler mi? Tüm bu soruların cevabı gelecek yıllarda gözlemlenecektir.

7. HANGİ SİSTEMİN DAHA YARARLI OLACAĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

İngiltere ve ABD, farklı hükümet sistemleri ile birçok ülkeyi etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. İngiltere, temel bir temsili demokrasi modeli olarak, yaşayan bir siyasal sisteme sahip olmuştur. ABD ise dünyadaki çoğu ülke, demokratik parlamenter seçimi benimserken, başkanlık sistemini benimsemiştir. Bu iki ülkenin hükümet şekilleri açısından temel farklarına değinmek gerekli görülmektedir. Her iki ülke de, sistemlerini kurum ve kurallarıyla işletmektedir.

ABD’de devlet başkanı (yürütmeden sorumlu), senato ve temsilciler meclisi (yasamadan sorumlu) ayrı seçimlerle göreve gelmektedir. Başkan ve kongre üyeleri dört yıl görev yapmakta ve en fazla iki dönem görev yapabilmektedir. İngiltere’de ise, hükümet ve başbakan parlamento içinde çoğunluğu oluşturan partiden gelmekte ve parlamentoya karşı sorumlu olmaktadır. Westminster modeli diye de bilinen, İngiltere parlamentosu ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrım Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası şeklindedir. Görev süresi beş yıl olarak belirlense de, esneklikler bulunmaktadır. Yani başbakan ve parlamentonun görevine son verilebilmektedir. Böyle bir durumda yeniden seçime gidilmektedir. Avam kamarasının 3’te 2 çoğunluğu ile erken seçim yapılabilir (Musıl, 2013).

ABD ve İngiltere hükümet sistemleri arasındaki bir başka farklılık ise; ABD’de kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrultusunda, parlamentonun hükümeti feshetme yetkisi yokken; İngiltere’de Kraliçe’nin yürütmedeki görevi kapsamında, parlamentoyu feshetme yetkisi bulunmaktadır. ABD’deki iki partili sistemin bir sonucu olarak, iktidar ve muhalefet arasındaki mücadele, İngiltere ile benzerlik göstermektedir. İngiltere’de iktidar partisi parlamentoda baskın olduğu için, yasa tasarıları meclisten kolaylıkla geçmektedir. İktidar ve muhalefet partileri arasında gerginlik yaşanabilmektedir. ABD’de başkanlık ve kongre seçimlerinin farklı dönemlerde yapıldığı zamanlar bulunmaktadır ve devlet başkanının görev dönemi kimi zaman kendisine muhalif olan partinin senatoda çoğunluğu kazandığı zamana denk gelebilmektedir. Bu durumda başkanın istediği yasa tasarısının kongre tarafından kabul edilmesi zorlaşmaktadır (Musıl, 2013). ABD ve İngiltere hükümet sistemleri arasında birkaç benzerlik bulunsa da temelde birçok farklılığın bulunduğu görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren pek çok siyasi değişimin eşiğinden geçmiştir. 1923-1946 arası tek partili bir siyasal sistemle yönetilmiştir. Dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, 1946’da çok partili siyasi hayata geçişle birlikte, Türkiye’de, dinamik bir siyaset ortamı oluşmuştur. Bununla birlikte, 1960 askeri darbesi ile başlayan ve yaklaşık her 10 yılda bir yaşanan darbeler, ülkenin demokratik anlamda sarsılmasına neden olmuş, başta ekonomik alanda olmak üzere pek çok alanda gerilemeler yaşanmıştır. Ülkemizde uygulanan parlamenter sistem, iki başlı bir yönetim şeklini meydana getirmiştir. Hem cumhurbaşkanının hem de başbakanın yürütmeden sorumlu olması nedeniyle çeşitli dönemlerde bazı anlaşmazlıklar ortaya çıkmış, bu durum pek çok olumsuzluklara neden olmuştur. 1971 ile 1980 yılları arasında 11 hükümet değişmiştir. Bu durum istikrarlı bir yönetimi engellemiştir. Ayrıca, ordu içerisinde cuntacıların oluşmasına ortam hazırlamış ve böylece darbeler gerçekleşmiştir. Koalisyon dönemlerindeki bu iç karışıklık, ülkenin sağ-sol olarak kutuplaşmasına, anarşi, terör ve kargaşa ortamına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, ortaya çıkan bu koalisyon hükümetleri sebebiyle özellikle, 1978, 1994 ve 2001 ekonomik krizleri, ülkenin ekonomik ve sosyal alanda gerilemesine sebep olmuştur. Parlamenter sistemin çok ortaklı bu koalisyon sistemi, yönetsel alanda istikrarın bozulmasına da neden olmuştur.

“Başkanlık” sistemi ile diğer sistemler karşılaştırıldığında 5 yılda bir belli tarihlerde ve hem devlet başkanının hem de meclisin aynı gün seçileceği seçimlerle bu istikrarsız siyaset ortamının ortadan kalkabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca koalisyon hükümetlerinin yerine tek bir devlet başkanının yürütmeden sorumlu olmasıyla; çift başlılığın ortadan kalkması ve böylece dış müdahale ve darbelere fırsat verilmeyeceği düşünülmektedir. Parlamenter sistemde, yürütme yasama organının içerisinde bulunduğu için tıkanıklıkların çözüm yolu vardır. Parlamenter sistemde de güçler ayrılığı ilkesi olmasına karşın, daha esnek bir yapıya sahiptir. Bu durum bazı avantajlar sağlayabilir. Başkanlık sisteminde ise yasama ve yürütme birbirinden tamamen bağımsızdır. Devlet başkanı doğrudan halka karşı sorumlu olduğu için, herhangi bir durumda çözüm önerilerini kendisi ortaya koyabilir. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu vardır. Bu durum da, cumhurbaşkanının halka ve devlete karşı görevlerini daha özenli bir şekilde yerine getirmesini sağlayabilmektedir.

Türk toplumunun hükümet sistemlerindeki yönetiminde askeri darbelerin, müdahalelerin ve koalisyonların önemli bir yeri bulunmaktadır. Cumhuriyet tarihimizin yaklaşık son 60 yılı, askeri yönetimler veya olağanüstü hal uygulamaları ile geçmiştir. Darbeciler, ilk olarak 27 Mayıs 1960 klasik askeri darbesi ile demokrasiyi kesintiye uğratmışlardır. Ardından 12 Mart 1971 yılında bir muhtıra vererek demokratik hayata müdahale etmişlerdir. Bu muhtıradan 9 yıl sonra ise 12 Eylül 1980 tarihinde yapılan askeri darbe yaşanmıştır. Demokrasi dışı güçler 28 Şubat 1997 yılında post-modern darbe ile millet iradesini yok saymışlardır. Benzer bir durum 27 Nisan 2007 tarihinde e-muhtıra ile devam ettirilmek istenmiş ama siyasi irade buna karşı çıkmıştır. Türkiye’de 15 Temmuz 2016 günü farklı bir darbe girişimi kayıtlara geçmiştir. Doğrudan toplumu hedef alan bir darbe girişimi yaşanmıştır (Koçak ve Durna, 2017). Gerek parlamenter sistem olsun, gerekse başkanlık sistemi olsun bu sistemler kendi ülkelerinin toplumsal yapısına uygun bir şekilde gerçekleştirildiğinden. Başarıyı elde etmiştir ancak Türkiye Cumhuriyeti Devleti ne parlamenter sistemde ne de başkanlık sisteminde başarıya ulaşamamıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin özellikleri bakımından Türkiye’ye özgü olması ile en uygun hükümet sistemi olduğu düşünülmektedir. Türkiye’nin toplumsal yapı ve koşullarına göre oluşturulan bu sistem ile siyasi hayatta istikrar ve düzen oluşturmayı hedeflemiştir. Sistem üç yıldır yürürlükte olduğu için avantaj ve dezavantajlarını net bir biçimde değerlendirmek sağlıklı görülmektedir. Ancak ilerleyen süreçte söz konusu durumlara dair daha kesin değerlendirmeler yapılabileceği öngörülmektedir.

Kitaplarda yazılı olan, derslerde okutulan genel yönetim türleri ile gerçekteki uygulamaları arasında, çok büyük ayrımlar vardır. Öte yandan, bir yerde başarılı olan yönetim dizgesini başka ülkelere, olduğu gibi ya da bazı ufak tefek değişikliklerle aktarmak da, sanıldığı ölçüde kolay değildir. Önemli olan, ülkenin tarihten gelen özelliklerine, toplumsal, kültürel ve jeopolitik koşullara ve gelişme hedeflerine en uygun modelin seçilip benimsenmesidir (Keleş, 2009).

Hangi sistem daha demokratiktir? Gerçekten de bu önemli bir sorudur ve ülkelerin hangisini seçmeleri gerektiği tartışılan bir konudur. Her ikisinin de bu noktada avantajlı olduğuyla ilgili görüşler mevcuttur. Başkanlık sistemi, yönetimde istikrarı sağlaması ve kamu yönetiminde hızlı karar alma gibi nedenlerle daha çabuk işlem avantajı sağlayabilir. Parlamenter sistem ise muhalefeti içinde barındırmasıyla oluşturduğu çatışma ortamı, demokrasiyi güçlendirebilir. Bununla ilgili olarak Mauffe, (2010) siyasetçilerin yansız olarak çıkar değer çatışmalarını uzlaştıracak kurumlar oluşturmak yerine, kamusal alanı canlı bir mücadeleye açarak, daha demokratik bir siyasetin gerçekleşeceği düşüncesini ortaya koymaktadır. Yani demokrasi için çatışmanın gerekliliğinden söz etmektedir. Ancak bu durum bazen de parlamentoyu yıpratarak olumsuz sonuçlara yol açabilir. Böyle bir durumda da sadece tek bir başkanın yürütme yetkisini elinde bulundurması daha avantajlı olacaktır. Sonuç olarak, ülke siyasetçilerinin kendi ülkelerine en uygun sistemin hangisi olduğuna dair en ince ayrıntısına kadar düşünerek karar vermeleri gerekmektedir. Bir ülkede verimli ve etkin olan yönetim sistemi, başka bir ülkede tam verimli ve etkin olamayabilir. İngiltere örneğinden hareketle, ülke, krallıkla yönetilen monarşik bir yapıya sahip olmasına karşın demokratik kurallar ve teamüller işlemektedir.

8. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Dünya üzerinde şu anda iki yüzü aşkın devlet bulunmakta ve bunların her biri farklı sistemlerle yönetilmektedir. Ağırlıklı hükümet sistemleri, “Başkanlık”, “Yarı Başkanlık” ve “Parlamenter” sistem şeklindedir. Ülkelerin ne tür bir hükümet sistemi ile yönetileceği o ülkenin tarihi, coğrafi konumu, etnik yapısı gibi pek çok etken tarafından belirlenmektedir. Her sistem her ülkede aynı oranda başarıya ulaşmış değildir. Bu konuda mutlak bir sonuçtan söz etmek olanaksızdır. Örneğin, “Parlamenter” sistem, bir ülkede çok güzel işlerken, başka bir ülkede beklenen düzeyde başarılı olamayabilir. “Başkanlık” sisteminde yasama ve yürütme birbirinden net biçimde ayrılmaktadır.

Bu makalede genel hatlarıyla “Başkanlık” sistemi, “Yarı Başkanlık” sistemi ve “Parlamenter” sistem arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılmış, “Cumhurbaşkanlığı” hükümet sisteminin genel özellikleri, faydaları ve yaşanan değişiklikler ortaya konulmuştur. Bunun yanında, hangi sistemin Türkiye için uygun olacağı değerlendirilmiştir. Şunu söylemek gereklidir ki, ülkelerin hangi sistemi benimseyeceği, ülkenin tarihi, coğrafi ve sosyolojik yapısına bağlıdır. Sistemler uygulandığı ülkelerde farklılıklar gösterebilir, her ülkede aynı şekilde gelişim göstermez. Bu nedenle bir ülkenin hükümet şekli incelenirken o ülkenin jeopolitik, toplumsal, siyasal yapılarına bakmak son derece önemlidir. İngiltere ve ABD örnekleri üzerinden yapılan karşılaştırmada bu hususlara dikkat çekilmiştir.

Seçimler, milletvekili seçimi ve cumhurbaşkanını doğrudan halkın seçmesi anlayışı ile yapılmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere, bu sisteme karşı bazı siyasi partiler bulunmakta, güçlendirilmiş parlamenter sisteme

geçilmesi gerektiği iddia edilmektedir. Siyasi partilerin sistemin lehinde ve aleyhinde olan görüşleri ve gerekçeleri ayrı bir çalışma konusu olabileceği düşüncesiyle bu makale kapsamı dışında tutulmuştur. Öte yandan güncel ittifak tartışmaları bu çalışmada ele alınmamıştır.

Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bu yana yaşamış olduğu darbeler, muhtıralar, ekonomik krizler nedeniyle zor günler geçirmiştir. Geçmiş dönemlerde, Türkiye için en uygun hükümet sistemi olarak “Başkanlık” sistemini gündeme getiren siyasetçiler olmuştur. Bu siyasetçiler daha önce “Başkanlık” sisteminin ülkemizin refahı açısından daha uygun ve iyi işleyen bir sistem olduğunu ifade etmişler ancak, o dönemlerin şartları nedeniyle, düşüncelerini uygulamaya geçirememişlerdir. 16 Nisan 2017’de yapılan referandumla kabul edilen bu sistemle, artık halkın isteği doğrultusunda uygulamaya geçilmiştir. “Cumhurbaşkanlığı” hükümet sistemiyle, ülkemizin ekonomi, eğitim, yönetim, demokrasi ve diğer pek çok alanda çok hızlı bir gelişim göstermesi beklenmektedir. En başta siyasi istikrarın sağlanması, kamu bürokrasisinin hantallıktan kurtarılıp hızlı hareket etmesi hedeflenmiştir. Türkiye, bu sisteme geçerken üniter (tekçi) yapısını tehdit eden, bölücü ve ayrılıkçı terör örgütleriyle mücadelesinden ödün vermemiştir. Yeni sistemin Türkiye’ye ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda yeni kazanımlar getirmesi umulmakta ve beklenmektedir. Önümüzdeki yıllar bunun test edilmesi için fırsat olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdulahkimoğulları, E. (2007). “Türk Anayasa Hukukunda Parlamento Kararlarının Yargısal Denetim Sorunu”, Yasama Dergisi, 5, 5-26.
- Açıl, M. (2020). “Başkanlık Sisteminde Koalisyonlar”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 149: 1-50.
- Avaner, T. ve Volkan, M. (2019). “Hikmet-i Hükümet ve Yeni Reform: Türk Tipi Başkanlık Sistemi ve ABD Başkanlık Sisteminin Etkisi Üzerine”, Yasama Dergisi,39,105-130.
- Bağcı, E. (2016). Parlamenter Sistem mi, Başkanlık mı? Gonca Yayınları, İstanbul.
- Başkanlık Sistemi Ne Getiriyor? (2017, 16 Nisan). Erişim Adresi:<https://www.evrensel.net/baskanlik-sistemi/>
- Bal, B. (2001), İstikrarsız Parlamentarizme Karşı Başkanlık Sistemi, İstanbul.
- Bal, İ. (2013) “Başkanlık Sistemi Türkiye’nin Sorunlarını Çözer mi? ”, Yeni Türkiye Dergisi, 51, 130-131.
- Becerem, E. ve Kalağan, G. (2007). “Başkanlık Ve Yarı-Başkanlık Sistemi: Türkiye’de Uygulanabilirliği Tartışmalar”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(2), 163-181.
- Çağlar, N. (2017). “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Parlamenter Hükümet Sistemi”, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 19(4), 111-117.
- Duverger, M. (1992). Siyasal Rejimler, (Çev.: Teoman Tunçdoğan), İletişim Yayınları İstanbul.
- Erdoğan, M. (2009). Anayasa Hukuk, Orion Kitabevi, Ankara.
- Eroğul, C. (2006). Çağdaş Devlet Düzenleri, Kırlangıç Yayınları, Ankara.
- Fendoğlu, H. T. (2012). “Başkanlık Sistemi”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,3(1), 10-45.
- Gözler, K. (2010). Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Ekin Basın Yayın, Bursa.
- Gözler, K. (2017). “Cumhurbaşkanlığı Sistemi Mi, Başkanlık Sistemi Mi, Yoksa Neverland Sistemi Mi?16 Nisan’da Neyi Oylayacağız?” Erişim adresi: <http://www.anayasa.gen.tr/neverland>.
- İşçimen, Ö. (2012). “Parlamenter Sistemin Genel Tanımı Ve Oluşum Biçimi”, Erişim adresi: <https://www.paranomist.com/parlamenter-sisteminin-genel-tanimi-ve- olusumbicimi.html>.
- Kahraman, M. (2012). “Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ve Yarı- Başkanlık Sistemlerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,9(18). 431-457.
- Kaya, B. (2017). “Türk Tipi Başkanlık Sistemi Önerisinden Partili Cumhurbaşkanlığı Sistemine”, Yönetim Bilimleri Dergisi,15(30), 27-50.
- Keleş, R. (2009). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.

- Kılınç, Z. A. (2016). “Türk Tipi Başkanlık Sistemi Tartışmaları”, PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2(3) 86-94.
- Koçak, H. ve Durna, F. Z. (2017). “15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi ve Türk Toplumunu”, 27 Mayıs 1960'dan 15 Temmuz 2016'ya Darbeler, Geçmişten Günümüze Darbe Olgusu Ve Millet Egemenliği Kültürü Uluslararası Sempozyumu. Aydın. 463-474.
- Kuzu, B. (2017). Her Yönü İle Başkanlık Sistemi, Babıalı Kültür Yayıncılığı, İstanbul.
- Linz, J. J. (2015). Kritik Kavşak, Parlamenter Sistem - Başkanlık Sistemi, (Der.: Cem Akaş). Küy Yayıncılık, İstanbul.
- Mouffe, C. (2010). Siyasal Üzerine, (Çev.: Mehmet Ratip), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Musil, P. A. (2013). “Hükümet Sistemleri: Başkanlık Sistemi ve Parlamenter Sistem” Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar. Sabri Sayarı ve H. Dikici Bilgin (Der. Sabri Sayarı ve Hasret Dikici Bilgin) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. 196-203.
- Özer, M.A. ve Özmen, B. (2017). “Parlamenter ve Başkanlık Sistemleri Arasında Konumunu Arayan Bürokrasi”, Strategic Public Management Journal. 3, 17-34.
- Özgür, N. (2014). Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler, (Der.: Ersin Kalaycıoğlu), Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, Eskişehir.
- Sargın, E. (2019). “Başkanlık Sistemi ve Türkiye’deki Uygulanan Başkanlık Sistemindeki Sorunlar”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı.
- Siaroffi, A. (2003). “Comparative Presidencies: The Inadequacy of The Presidential, Semi- Presidential and Parliamentary Distinction”, European Journal Of Political Research,42(3). 295-297.
- Teziç, E. (2012). Anayasa Hukuku, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Turan, M. (2018). “Türkiye’nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”, Social Sciences Research Journal, 7(3), 42-91.
- Turhan, M. (1989). Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. Diyarbakır.
- Weber, M. (1987). Sosyoloji Yazıları. (Çev.: Taha Parla).:Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yaşın, C. (1997). Başkanlık Sistemi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı.
- Yayman, H. (2016). Türkiye’de Devlet Reformu ve Başkanlık, Doğan Kitap, İstanbul.
- Yüksel, C. (2013). “Türkiye’nin Gelecek Siyasi Sistem Tercihini Rasyonelleştirilmiş Parlamenterizm, Yarı-Başkanlık ve Başkanlık Sistemleri”, Yasama Dergisi, (25). 38-57.